קאַפּיטל פערצן

אין עמק הירדן און גליל

מיר זענען געפאָרן פון עמק יזרעאל צום עמק הירדן. מיר האָבן נישט גע־קענט פאָרן דירעקט. מיר האָבן זיך פריער געדאַרפט אָפּשטעלן אין טבריה. פון דאָרטן האָבן מיר געדאַרפט פאָרן קרוב א שעה, ביז מיר זענען געקומען צום קי־בוץ, אין עמק הירדן, וווּ מיר האָבן געהאַט לאַנדסלייט.

ווען מען פאָרט דורך דעם באַרג־לאַנד, נעבן ים כנרת, וואַרפן אָן אן אימה די וויסטקייט און די שטיינערקייט פון די בערג. דער וועג ציט זיך צווישן ווילדע פּלוינען און נאַקעטע פאַרוואָרלאָזטע בערג. זעלטן ווען מען זעט א ישוב. דער שאָסיי שלענגלט זיך צווישן די הויכע פעלדזן־בערג. דער תושב, וואָס זיצט נעבן מיר, דערציילט מיר ווידער און ווידער דאָס זעלביקע, וואָס איך האָב געהערט אומעטום, וווּ איך בין געווען: דאָ נישט ווייט איז געווען אן אַראַביש דאָרף. מיר האָבן נישט געקאָנט פאַרבייפאָרן. דאָ איז געשטאַנען אן אַראַבישער ישוב. יידן האָבן אַפילו אין די גוטע צייטן געדאַרפט זיך היטן. איצט, זעט, נישטאָ! ס'איז א פרייער און זיכערער וועג.

א באַזונדערן איינדרוק מאַכן אויף אייך די יידישע ישובים, וואָס מען טרעפט אָן פאָרנדיק. אין מיטן וויסטעניש, צווישן ברוינע פעלזן־בערג, אָדער אין מיטן פון פעלדער, וואָס זענען פאַרוואַקסן מיט געלבלעך־פאַרטרוקנטע דער־נער, וואַקסט פּלוצים אַרויס, ווייט אָדער נאָענט פון וועג, א גרינע לאַנדשאַפט: ביימער, וויינשטאָקן, מאַראַנצן־סעדער, גרינסן־פעלדער, וואַסער־שפּריצערס, וואָס באַוואַסערן דעם באָדן, און ווייסע הייזלעך. ווען דער ישוב איז נאָענט ביים וועג, קאָן מען אויך דאָ און דאָרטן זען נאָך נישט פאַרשאָטענע שוץ־גראָבנס מיט בערגלעך רויטער ערד אַרום זיי.

דער ים כנרת איז נאָך שענער ווי ער ווערט באַזונגען אין ליד און מעשה. פון דער הייך פון די בערג זעט דער ים אויס ווי אַן אײלבילד, געמאָלן פון אַ שלעכטן מאָלער, וואָס מאַכט נאָך דער נאַטור מיט אַלע אירע פּיטשעווקעס און זיינע בילדער זעען אויס ווי פאָטאָגראַפיעס.

אַרום דעם ים כנרת זענען צעשפּרייט אַ סך קיבוצים. אַרום און אַרום איז וויסטעניש, און די ישובים זענען שאָטנדיק-גרין מיט ביימער און פאַרזייטע פעלדער. דורך אַ צופאַל איז אין „דבר" פון יענעם טאָג געווען באַשריבן ווי די ערשטע קיבוצים אַרום כנרת זענען געגרינדעט געוואָרן. דערציילט אַ תושב:

— מיט איין און פערציק יאָר צוריק, ווען איך בין אָנגעקומען אַהין, האָט זיך מיר אויסגעדוכט, אַז איך געפין זיך אין דער וווינונג פון ראָבינזאָן קרוזאָ. די געגנט איז געווען וויסט, אויף דער גרענעץ פון אַן אמתן מדבר. איצט איז דער גאַנצער עמק פאַרזייט מיט איינגעפונדעוועטע יידישע ישובים.

מיר זענען אָנגעקומען אין אַ־ם צוויי אַזייגער בייטאָג. מיר האָבן זיך נאָכגעפרעגט אויף אונדזערע לאַנדסלייט, און אַ מענטש פון קיבוץ־ביוראָ האָט אונדז צוגעפירט צום הויז, וווּ זיי וווינען.

דער עמק הירדן ליגט אַ סך נידעריקער פון ים־פלאַך. דעריבער איז דאָרטן זייער הייס. צוליב דער היץ האָט מען אין דעם קיבוץ געמוזט בויען די הייזער נאָר אַנדערש ווי אין די איבעריקע קיבוצים. די הייזער זענען צוויי־שטאָקיקע, און יעדער הויז האָט צוועלף צימערן, זעקס אויבן און זעקס אונטן. יעדער צימער האָט צוויי ווערענדעס, אַ ווערענדע פון יעדער זייט, אַזוי אַז די ווענטילאַציע פון די צימערן איז אַ גוטע. אָבער די נעכט זענען אַזעלכע הייסע און שטיקנדיקע, אַז דער קיבוץ האָט אַריינגעשטעלט אין יעדן צימער אַן עלעקטרישן ווענטילאַטאָר.

מיין לאַנדספרוי בעלאַ האָט זיך מיט אונדז זייער דערפרייט, ווי שטאַרק עס קאָן זיך דערפרייען אַ מענטש, וואָס וווינט אין אַ פאַרוואָרפן ווינקל און זעט נישט חדשים לאַנג קיין נייע פנימער, און אָפט גאַנצע יאָרן — קיין געסט.

נישט איר מאַן און נישט מיין לאַנדסמאַן בערטשיק זענען געווען אין דער היים. בעלאַ האָט מיר דערציילט:

— מיין מאַן איז דער איינקויפער פאַרן קיבוץ. פאַרשטייט, אַ קיבוץ פון טויזנט מענטשן מיט אַ געמישטער ווירטשאַפט מוז האָבן אַ מענטשן אין שטאָט, וואָס זאָל פאַרזאָרגן אַלץ, וואָס דער קיבוץ דאַרף. דער מענטש דאַרף וויסן ווו צו קויפן, ווי אַזוי צו קויפן און ווען צו קויפן. דער איינקויפער קאָן אויפבויען אַ קיבוץ, אָדער חלילה אים רואינירן. דער אַנדער לאַנדסמאַן, בערטשיק, איז דער הויפט־פאַרוואַלטער פון דער „פּאַניר"־פאַבריק. מיר האָבן דאָ אַ גרויסע פאַבריק,

וואָס פאַבריצירט מעבל־האָלץ. ס'איז אַ געשעפט, וואָס נעמט איין טויזנטער פונט אַ יאָר. עס אַרבעטן אין פאַבריק איבער הונדערט און פערציק מענטשן. פאַרקויפן אַזוי פיל האָלץ דאַרף מען קאָנען. אמת, די רעגירונג האָט אַ באַשטימטן פרייז פאַר יעדן פּראָדוקט פון לאַנד, און די נאָכפראַגע איז גרויס. דאָך דאַרף מען וויסן ווו איין און ווו אויס. קלעצער פאַר דער פאַבריק אימפּאָרטירט מען. די מאַשינעס זענען אויך אימפּאָרטירטע. ס'איז אַ קאָמפּליצירטע פראַגע פון קויפן, פאַרקויפן, אָנפירן פאַרהאַנדלונגען מיט רעגירונגס-באַאמטע. ס'זענען דאָ גענוג קאָפּ־דרייעניש.

— וואָס מיין איך, וואָס איז זייער געהאַלט אַ וואָך? זיי זענען דאָך קיבוצ־ניקעס. דאָס איז זייער אַרבעט פאַרן קיבוץ. יעדער איינער טוט פאַר דעם קיבוץ די אַרבעט, וואָס ער איז צו איר בעסער צוגעפּאַסט. איינער אַרבעט אין שטאַל, אַן אַנדערער איז אַ פּראָפעסאָר, אַ דריטער איז אַן אויטאָבוס־אָנטרייבער אָדער אַן איינקויפער און אויפפּאַסער. קיינער קריגט נישט קיין שכירות. יעדער איינער קריגט וואָס ער דאַרף.

— מיין מאַן און בערטשיק זענען נישט די איינציקע, וואָס אַרבעטן אויסערן קיבוץ. פאַראַן ביי אונדז נאָך דריי וואָס אַרבעטן אין תל־אביב. דער קיבוץ האָט געדונגען אַ הויז אין שטאָט, און דאָרטן שלאָפן זיי. אַ פרוי קומט און גיט אַכ־טונג אויף דעם הויז, און גרייט צו פאַר זיי פרישטיק. די איבעריקע מאָלצייטן עסן זיי אין רעסטאָראַנען.

— וואָס מיינט איר די אַנדערע הוצאות און ווי אַזוי קאָנטראָלירט מען זיי? יעדער איינער גיט אויס וויפל ער געפינט פאַר נייטיק. יאָ, זיי האָבן אַ רעכט צו גיין אין טעאַטער, צו קאָנצערטן און צו קויפן צייטונגען און זשורנאַלן, אָבער מען קאָן זיך פאַרלאָזן אויף אונדזערע מענטשן. אַ קיבוצניק וועט נישט אויסגעבן קיין איבעריקן גראָשן. ער וועט שפּאָרן דעם קיבוצס געלט נאָך מער ווי עמעצער וואָלט געשפּאָרט זיין אייגן געלט.

עפּעס האָט זיך מיר געבאָמבלט אין קאָפּ, אַז איך האָב אַמאָל געהערט פון אַזאַ איינשטעל. איך האָב זיך דערמאָנט: יאָ, אַזוי האָבן זיך געפירט די אַמאָלי־קע איסיים אין צייט פון צווייטן בית המקדש. געווען צווישן זיי אַזוינע, וואָס האָבן געאַרבעט אויפן אָרט, אין דאָרף, און געווען אַזוינע, וואָס האָבן געאַרבעט אין שטאָט, און געבליבן חברים אין זייער קאָמונאַלער קהילה.

מיין לאַנדספרוי האָט זיך אַ כאַפּ געטון:

— זע נאָר, איך רעד און רעד, און האָב גאָר פאַרגעסן, אַז ס'איז צייט צו עסן.

מיר זענען אַוועק אין עס־צימער. ס'איז געווען פּרייטיק. מען האָט אונדז סערווירט אַן אויסערגעוויינלעכן מאָלצייט. איך האָב געטראַכט:

— עס מוז זיין אַ רייכער קיבוץ אויב פּרייטיק ביטאָג סערווירט מען אַזאַ וווּנדערלעכן מאָלצייט. וואָס וועט מען סערווירן פרייטיק-צונאַכטס און שבת ביטאָג?

דער נאָכמיטאָג איז שנעל אַריבער. מיר זענען אַרויס פּאַרנאַכט באַגעגענען דעם אויטאָבוס. פון פעלד איז אָנגעקומען אַ סטאַדע שעפּסן. דער פּאַסטעך איז געלאָפן פאַראויס און האָט זיך אָוועקגעשטעלט ביים אַריינגאַנג, ביים טויער פון קיבוץ. אַ גרויסער שעפער־הונט האָט אָפּגעהיט, אַז קיין שעפּס זאָל נישט אָפּ־שטיין פון דער סטאַדע. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס איך האָב געזען אַ הונט אין ארץ ישראל. יידישע פאַרמערס האַלטן נישט קיין הינט. די קיבוצים אויך נישט. איך האָב זיך נאָכגעפרעגט פאַרוואָס מען האַלט נישט קיין הינט, האָט מען מיר געענטפערט, אַז, ערשטנס, קאָסט אויסהאַלטן אַ הונט צו טייער, און צווייטנס, ווערן דאָ הינט זייער אָפט קראַנק אויף הידראָפאָביע (הינט־משוגעת).

דער פּאַסטעך איז געשטאַנען ביים טויער. אַ הויכער און שלאַנקער יונג, דאָס פּנים אָפּגעברענט, אויפן קאָפּ עפּעס אַ מאָדנע קאַפּעליוש און אַ טאָרבע אויף דער זייט. ער האָט געהאַלטן אין האַנט אַ לאַנגן שטעקן, פאַרדרייט ווי אַ קאַטשערע, און האָט מיט דעם שטעקן צעטיילט די סטאַדע אויף צווייען. האַלב שעפּסן לינקס און האַלב רעכטס. ער האָט עס געטאָן אַזוי געשיקט און שנעל, און מיט אַזאַ מאָדנער רואיקייט און געניטקייט, אַז מיר האָט זיך געדאַכט, אַז ער איז אַ פּאַסטעך בן־בן־פּאַסטעך, אַזש ביז יעקב אבינו.

איך האָב זיך אויף אים נאָכגעפרעגט ביי בעלאַן. זי האָט מיר דערציילט, אַז דער יונג איז אַ באַפרייטער סאָלדאַט, אַ זון פון אַ קיבוצניק. אין דער אַרמיי איז ער געווען אַן אָפיציר. נאָך דער באַפרייאונג האָט ער זיך אומגעקערט צו זיינע שעפּסן. ער פּיטערט די שאָף שוין אַ יאָר צען, זינט ער איז געוואָרן דרייצן יאָר. דער בחור איז זייער אַ געראָטענער. ער וועט אַמאָל זיך נאָך לאָזן הערן.

מאָדנע געדאַנקען זענען מיר געקראָכן אין קאָפּ: וויפל פון אונדזערע טאַ־טעס און מאַמעס וואָלטן געווען צופרידן, אַז זייער געראָטענער זון זאָל ווערן אַ פּאַסטעך. און אויב ער וואָלט יאָ געוואָרן אַזאַ נחת דרגא וואָלטן דאָך אים אַלע ביי אונדז באַדויערט.

מיטן לעצטן אויטאָבוס זענען אָנגעקומען בעלאַס מאַן און מיין לאַנדסמאַן בערטשיק. מיר זענען אַ שעה שפּעטער געזעסן אויף אַ באַנק אונטער דעם שאָטן פון די ביימער, נעבן דעם וואַסער־טורעם. מיט אונדז איז אויך געזעסן אַ יונ־גער מאַן, דער גראַזש־מאַן מיט זיין ליכטיקן יינגעלע. איך האָב געשוויגן און

זיי האָבן מיר דערציילט וועגן דערווירטשאַפט פון קיבוץ און וועגן צענדליקער קליינינקייטן. דער גאַראַזש־מעכאַניקער האָט זיך אָנגערופן:

— לכבוד די געסט לאָמיר אַלע אין איינעם עסן אָוונט־ברויט. מיר וועלן זיצן אַרום איין טיש און עס וועט זיין יום־טובדיק.

מיין לאַנדסמאַן בערטשיק האָט געענטפערט:

— איר עסט צוזאַמען. אָבער איך קאָן נישט עסן מיט אייך. ס'איז מיין תור (ריי) אין קיך.

איך האָב צו אים געטענהט:

— היתכן, בערטשיק, איך בין דאָ אַ גאַסט. מיר האָבן זיך נישט געזען אַכט און דרייסיק יאָר. ווער ווייסט צי מיר וועלן זיך נאָך אַמאָל זען אין לעבן. איז פונקט היינטיקן שבת ביסטו אין קיך. און בכלל וואָס פאַר אַן אַרבעט איז עס פאַר אַ פאַרוואַלטער, וואָס ברענגט אַריין אַזוי פיל געלט אין קיבוץ? אַ גאַנצע וואָך וואַלגערסטו זיך אין שטאָט, און קומסטו אויף שבת צו ווייב און קינדער, דאַרפסטו נאָך אַרבעטן אין קיך אויך?

בערטשיק האָט געשמייכלט:

— איך זע, אַז דו ווילסט מיך מאַכן פאַר אַ מיוחס. ביי אונדז זענען נישטאָ קיין מיוחסים. פאַרוואַלטער — פאַרשמאַלטער. ס'איז אַן אַרבעט ווי אַלע אַנדערע אַרבעטן. יעדער איינער טוט דאָ, וואָס ער איז בּעאיק צו טון. יאָ, וואָס אמת איז אמת: ווען איך וואָלט געוווסט פאַראַכטאָגן, אַז דו וועסט זיין ביי אונדז צו גאַסט, וואָלט איך איינגעשטעלט אַזוי, אַז איך זאָל היינטיקן שבת נישט זיין אין קיך. איך וואָלט געביטן מיין ריי אויף אַ וואָך שפּעטער. איצט איז פאַרפאַלן. קיינער וויל נישט זיין אין קיך שבת. וועקסטעלן אויף מיין אָרט אַ חבר, וואָס האָט זיך נישט געריכט צו אַרבעטן אין קיך און האָט מסתמא געפּלאַנעוועט עפּעס אַנדערש צו טון, איז נישט יושרדיק. מילא, אַז מען ווערט קראַנק אָדער אין אַן אַנדער ערנסטן פאַל, קאָן מען זיך נישט העלפן. אָבער טון אַזאַ זאַך צוליב מיין פאַרגעניגן וועגן איז נישט שיין.

מיר האָבן געגעסן דעם פּרייטיק־צו־נאַכט־מאָלצייט אַן בערטשיקן. צו מיין איבעררעשונג איז דער מאָלצייט געווען זייער אַ מאָגערער. אַ פּראָסטער עסן ווי אין אַלע אָוונטן פון דער וואָך. מיך האָט עס אַ היבש ביסל פאַרדראָסן: מילא אויב אַ קיבוץ מאַכט צוליב אַרעמקייט פון שבת וואָך, קאָן מען זיך נישט העלפן. אָבער סערווירן אַ שבתדיקן מאָלצייט פרייטיק ביי טאָג, און פרייטיק־צו־נאַכטס — אַ וואָכעדיקן מאָלצייט איז דאָך עפּעס אַ מין צו להכעיס.

אין עס־צימער איז בכלל נישט געווען קאָנטיק קיין סימן פון שבת און דער גאַנצער שבת אין קיבוץ איז געווען אַ נודנער. מענטשן האָבן אַרומגעבלאָנקעט

אַן אַ ציל און אָן אַ צוועק, נישט געהאַט וווּ אַהינטון זיך דעם גאַנצן טאָג. יאָ, למען האמת, פרייטיק־צו־נאַכטס האָט מען געוויזן אַ רוסישן פילם.

בעלאַ און איר מאַן האָבן אונדז אָװעקגעגעבן זייער צימער, און אַליין זענען זיי אַוועק ערגעץ אַנדערש שלאָפן. פיר אַזייגער פאַרטאָג האָט מען אָנגעקלאַפּט אין טיר:

— בעלאַ, ס'איז שוין נאָך פיר. דו וועסט פאַרשפּעטיקן.

איך האָב פאַרשטאַנען, אַז דאָס וועקט מען מיין באַלעבאָסטע צו דער אַר־בעט. איך האָב געענטפערט:

— זי שלאָפט דאָ נישט. זי האָט אונדז אָפּגעגעבן דעם צימער.

דער אָנקלאַפּער האָט זיך אַנטשולדיקט און איז אַוועק. איך האָב שוין מער נישט געקאָנט איינשלאָפן: אַ מאָדנע וועלטל דאָ. דער פאַרוואַלטער פון פאַבריק וואַלגערט זיך אַ גאַנצע וואָך אין שטאָט, און אַז ער קומט אַהיים אויף שבת, מוז ער אָפּטון זיין חלק אין קיך. דער הויפּט־איינקויפער פון קיבוץ איז אויך אַ גאַנצע וואָך אין דער פרעמד. קומט ער אַהיים צום ווייב אויף שבת, דאַרף זי אויפשטיין פיר אַזייגער פאַרטאָג צו גיין אַרבעטן ביי די וויינטרויבן אין וויינגאָרטן.

אונדזער באַלעבאָסטע איז געקומען פון דער אַרבעט אַרום איינס אַזייגער בייטאָג. פיר אַזייגער איז זי אַרויף צו אונדז אין צימער: צייט צו טרינקען טיי. אָבער זי וועט מיט אונדז נישט גיין אין עס־צימער טרינקען טיי. לכבוד אונדז, די געסט, וועט זי צוגרייטן טיי און קאַווע דאָ אין צימער. זי האָט אויך פאַרבעטן אויף טיי איר שכן, וואָס וווינט מיט איר אַ טיר נעבן אַ טיר, און דעם גאַראַזש־מאַן.

זי האָט געבראַכט פון עס־צימער צווייערליי טאָרטן און צוקער, קאַווע און טיי. זענען מיר געזעסן געמיטלעך אויף דער וועראַנדע און גערעדט: דער גאַ־ראַזש־מאַן און זיין פרוי, וואָס אַרבעט אין קינדער־היים; דער איינקויפער פון קיבוץ און זיין פרוי, וואָס אַרבעט אין פעלד, און דער שכן, אַ פּראָפעסאָר פון ענגליש, וואָס האָט אָנגעפירט ספּעציעלע קורסן פאַר אַ גרופּע סטודענטן אין ניו־יאָרק אוניווערסיטעט, און זיין פרוי, וואָס איז, דאַכט זיך, אַ לערערין אין קיבוץ. זענען געזעסן די דריי פאַמיליעס און גערעדט וועגן קיבוץ־זאַכן. איך בין געזעסן און האָב געשלונגען יעדעס וואָרט. אַזאַ גלייכקייט און אמתע דעמאָקראַ־טישקייט האָב איך נאָך נישט געזען.

אין מיטן שמועסן האָט חיים באַמערקט:

— איר ווייסט וועמען איך האָב געזען אין קיבוץ ש־ם? ברוך כהן (פון מיר אַן אויסגעטראַכטער נאָמען).

— וואָס טוט ער דאָרטן? — האָט מיט שרעק אַ פרעג געטון דער פּראָ־פעסאָר.

— ער איז נישט קיין מיטגליד פון קיבוץ — האָט חיים געענטפערט — ער אַרבעט בלויז דאָרטן. ווען ער האָט מיך דערזען, האָט דער נפש אויסגע־דרייט דעם קאָפּ. פריער איז ער געוואָרן רויט ווי אַ בורעק, דערנאָך ווייס ווי קאַלך. ער האָט זיך הפּנים דערשראָקן. איך האָב נאָכגעפאָרשט און אויסגעפונען, אַז ער אַרבעט בלויז דאָרטן. נו, קיין פּרנסה נעמט מען נישט צו אַפילו ביי אַזא מיאוס מענטשל.

איך בין געוואָרן נייגעריק און האָב אָנגעהויבן אויספרעגן וועגן וואָס זיי רעדן. חיים האָט מיר דערציילט:

— אַט דער מענטש איז געווען ביי אונדז אין קיבוץ אַ יאָר. מיר האָבן אָנ־געהויבן באַמערקן, אַז עס פעלן ביי חברים זאַכן. מיר האָבן נאָכגעפאָרשט און דער חשד איז געפאַלן אויף אים. מיר האָבן באַשטימט צוויי חברים נאָכצופאָרשן דעם ענין. זיי זענען אַריין צו אים אין צימער, ווען ער איז געווען אין פעלד, און האָבן געפונען אַ סך געגנבעטע זאַכן. זיי האָבן גענומען אַלץ, וואָס זיי האָבן געפונען, און אויסגעלייגט ביי אים אויפן טיש און אויפן דיל. דעם קליידער־שראַנק האָבן זיי געלאָזט אָפן און די טיר פון זיין צימער האָבן זיי נישט פאַר־מאַכט. ווען ער איז צוריקגעקומען צו דער אַרבעט און אין אַריין אין צימער, האָט ער פאַרשטאַנען, אַז מען האָט אויסגעפונען זיין סוד, האָט ער שנעל איינ־געפּאַקט זיין וואַליזקע און האָט פאַרלאָזן דעם קיבוץ.

דערווייל איז דער געשפּרעך אַרויף אויף גנבים אין קיבוץ.

— ניין, זעלטן אַז עס טרעפן אַזעלכע פאַלן. אויב יאָ, פאַרפירט דער קיבוץ נישט קיין פּראָצעס. מען לאָזט די גנבים גיין, אָבער מער קיין קיבוצניקעס קאָ־נען זיי נישט זיין.

נאָך איין עפּיזאָד איז כדאַי צו דערציילן וועגן דעם קיבוץ אין עמק הירדן:

חיים האָט אונדז גענומען אויף אָוונט־ברויט אין נאָענטן קיבוץ, וואָס איז געלעגן נישט מער ווי אַ פיר־פינף קילאָמעטער פון זיין קיבוץ. פירן האָט אונדז געפירט אַהין דער גאַראַזש־מאַן. ער האָט איינגעשפּאַנט פערד און וואָגן און אונדז צוגעפירט. אַליין אָבער איז ער גלייך צוריק אַוועק אין קיבוץ, ווייל די לאַסט־אויטאָמאָבילן האָבן נאָך זון־אונטערגאַנג געדאַרפט זיך לאָזן אין וועג אַריין.

דער קיבוץ א־י איז געווען פון די אַלטע קיבוצים. ער געפינט זיך אויף דער סירישער גרענעץ. דער גאַנצער קיבוץ איז איין געדיכטער פּאַרק. אַ גאַנצע גרופּע האָט אונדז אַרומגעפירט ווייזן די ווירטשאַפט. יעדער איינער האָט געקענט חיימען. ער איז מער פון פופצן יאָר געווען אַ מיטגליד פון א־י. ווען ער האָט חתונה געהאַט איז ער אַריבער אין זיין ווייבס קיבוץ.

אָוונט-ברויט האָבן מיר געגעסן אויף אַ באַזונדער טישל. אַרום אונדז און חיימען האָבן זיך אַרומגעזעצט זעקס פֿון די ותיקים, אַלע שוין מיט גרויע האָר, צעקנייטשטע און פֿון ווינט־און־זון פֿאַרברוינטע פּנימער און שווער אויסגעאַרבעטע הענט. מען איז געזעסן און צוגעגרייט דעם סאַלאַט. אַ סאַלאַט מאַכט יעדער איינער פֿאַר זיך. מען גרייט אים צו פּאַמעלעך און מיט כוונה. פּאָרזיכטיק שיילט מען אָפּ די אוגערקעס און מען וואַרפֿט די שאָלעכץ אַריין אין כלבויניק. ווען מען צעשניידט די אוגערקע אויף דינע פּענעצלעך, נעמט מען זיך צו די גרינע פֿעפֿערלעך: מען צעשפּאַלט זיי, מען נעמט אַרויס די קערנדלעך, מען טרייסלט אָפּ יעדעס שטיקל פֿעפֿערל אין כלבויניק און מען צעשניידט די פֿעפֿערלעך אויף לאַנגע לאָקשן. פֿאַרטיק געוואָרן מיט די פֿעפֿערלעך, קלייבט מען אויס טאָמאַטן. מען באַקוקט יעדע טאָמאַטע פּאָרזיכטיק, מען שניידט אויס, אויב עס זענען פֿאַראַן, די צעפֿוילטע „אייגלעך" און מען צעפֿערטלט יעדע טאָמאַטע. מיט אַ לעפֿל מישט מען אויס די גרינסן און מען באַזאַלצט זיי. דערנאָך באַגיסט מען דעם סאַלאַד פּאָרזיכטיק מיט אַביסל עסיק און מיט אַ היבש ביסל שמן (אייל). מען פֿאַרזוכט דעם סאַלאַד מיט דעם שפּיץ צונג, צי ער האָט דעם ריכטיקן טעם. אויב נישט, גיסט מען צו עסיק, אייל, מען גיט צו נאָך זאַלץ, ביז מען קריגט דעם געוווּנטשענעם טעם.

זיצן אַזוי די ותיקים, גרייטן צו דעם סאַלאַט און רעדן:

— ס'טוט זיך ביי אונדז אין קיבוץ אויף טיש און אויף בענק — זאָגט חיים — ס'איז דאָ ביי אונדז אַ גרויסע אָפּאָזיציע צו אונדזער האָלץ־פֿאַבריק. אַ סך פֿון אונדזערע ותיקים טענהען, אַז מיר ווערן אויס אמתע קיבוצניקעס, ווייל דער משק ליידט צוליב אונדזער פֿאַבריק. די ערגסטע זאַך איז, וואָס עס פֿעלן אונדז אַרבעטער און מיר דאַרפֿן דינגען פֿרעמדע אַרבעטער פֿון שטאָט. איצט האָט זיך אָנגעהויבן אַן עסק מיט עסן און שלאָפֿן. מיר זענען דאָך ווייט פֿון שטאָט, דאַרפֿן די אַרבעטער עסן און שלאָפֿן אין קיבוץ. רעכענען מיר זיי פֿאַרן עסן און שלאָפֿן. טענהען אַ סך פֿון די חברים: פֿון ווען אָן רעכנט עס אַ קיבוץ פֿאַר עסן און שלאָפֿן? אָבער נאַרישקייטן! נישט רעכענען פֿאַרן עסן צו־פֿעליקע געסט איז איין זאַך, און קאָרמענען זיבעציק אַרבעטער טאָג איין טאָג אויס איז אַן אַנדער זאַך.

— ביי אונדז איז אויך דאָס זעלביקע — האָט געענטפֿערט אַ חבר — ס'טוט זיך מיט דעם עסק פֿון דינגען דרויסנדיקע אַרבעטער. דערצו ווילן מיר נאָך פֿאַרגרעסערן אונדזער ריבה — איינגעמאַכטס־פֿאַבריק. אָנפֿירן אָן פֿרעמדע אַרבעטער קאָנען מיר נישט. אָבער — טענהען אַנדערע — מוזן מיר דען האָבן אַ ריבה־פֿאַבריק?

זאָגט אַ דריטער:

— א שיינע מעשה! אויפגעבן א פאבריק! און ווי אז עס וועט זיין א שלעכט יאר אויפן פעלד? ווי אז דער מארק פון גרינסן און פרוכטן און אייער און פלייש וועט פאלן? אן קיין געמישטערווירטשאפט קאן קיין קיבוץ נישט עקזיסטירן. זיי האבן שוין פארגעסן אמאליקע יארן פון נויט און ארעמקייט.

— אבער ס׳איז דאך פארט עקספלואטאציע!

— ווער עקספלואטירט וועמען? ווער נעמט פראפיט פאר זיך אין קעשענע?

— אלע נעמען מיר. קאלעקטיוו לעבן מיר בעסער.

— די זעלביקע טענות ווי ביי אונדז — זאגט חיים.

איינער פון די ותיקים האט אוועקגעלייגט מיט כעס דעם לעפל, און האט אנגעהויבן רעדן מיט הארץ, און באטאנט זיינע רייד מיט די הענט:

— נו, גוט, מסכים. נישט אלץ איז ביי אונדז לויטן שולחן ערוך. אבער איך פרעג אייך, חברים, האבן מיר זיך אפגעזאגט אריינצונעמען די ארבעטער אין קיבוץ? מיר ווילן דאך יא, נאר זיי ווילן נישט. איז וואס זאלן מיר טון? אויפגעבן דעם קיבוץ? זאלן מיר זיין ווי יענע ארבעטער מאשין־ברעכערס, וואס האבן געוואלט אפשטעלן די אינדוסטריאליזאציע פון דער וועלט? עס מוז זיין אן אויסוועג פון דעם פלאנטער!

— אדרבה, לאמיר הערן!

— חכם מיינער, ווען איך וואלט געוווסט דעם אויסוועג, וואלט איך עס דען געהאלטן א סוד פאר זיך? איך ווייס נאר, אז אויפגעבן די פאבריק איז נישט דער אויסוועג. האלטן געדונגענע ארבעטער טויג אויך נישט. דער פלאנ־טער וויפל צו רעכענען פארן עסן איז גלאט א מיאוסער ענין. אבער מיר זענען נישט די איינציקע קיבוצים, וואס זענען אין א קלעם. עס וועט מוזן אויסגע־דראשן ווערן אויף די פארטיי־צוזאמענפארן.

— ס׳וואלט געווען זייער א שיינע זאך, ווען ס׳ברעכט אויס א שטרייק אין א קיבוץ — האט זיך איינער א וויצל געטון.

אלע האבן זיך צעלאכט:

— איי, וואלט דאס געווען א חתונקע!

— איר לאכט — האט זיך א חבר געבייזערט — אז אך און ווי צו אייער געלעכטער.

— נו, צעוויין זיך! מיין געוויסן איז ריין. איך ווייס נישט אין קיין שענערע צימערן ווי די ארבעטער, וואס ארבעטן ביי אונדז. איך האב פונקט אזוי פיל געלט אין באנק, וויפל איך האב געהאט איידער די פאבריק האט זיך געעפנט, און אנגעטון בין איך אויך נישט בעסער. וואס נאך ווילסטו?

— זאָל שוין זיין גענוג — האָט געזאָגט חיים — היינט וועלן מיר נישט געפינען קיין לייזונג צו אַלע פּראָבלעמען.

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ געשפּרעך וועגן די פּרייזן פון וויינטרויבן אין דעם מאַרק פון ירושלים, און וויפל טאָמאַטן און אוגערקעס דער קיבוץ האָט היי־יאָר געהאַט. צי מער ווי פאַראַיאָרן, צי ווייניקער.

אויף צוריק האָט מען מיך אָפּגעפירט מיט אַ לאַסט־אויטאָמאָביל. אין דער פרי האָב איך פאַרלאָזט דעם קיבוץ, און שפּעט נאָך מיטאָג זענען מיר געווען אין אַן אַנדער קיבוץ אין גליל.

דער קיבוץ אין גליל איז כמעט אויסשליסלעך אַן אַמעריקאַנער קיבוץ. עס געפינען זיך דאָרטן אויך עטלעכע יונגעליט פון ענגלאַנד און אַפריקע — אַלע אַן ענגליש־רעדנדיקער עלעמענט.

באַלד ווי מיר זענען אָנגעקומען אין קיבוץ, בין איך מיט מיין טאָכטער און מיט איינעם פון קיבוץ אַוועק צום ירדן, וואָס שניידט דורך דעם קיבוץ.

איך בין צוגעגאַנגען און האָב געזען פאַר זיך אַ טייכל מיט הויכע ברעגן, אַט ווי אַ טיף־אויסגעגראָבענע ברייטע קאַנאַווע. אַ שטראָם גרינלעך־געל וואַסער האָט געפלייצט שנעל און מיט אימפּעט. איך האָב אויסגעטון מיינע שיך, בין אַריין אין וואַסער און בין דאָרטן געשטאַנען אַ היבשע ווײַלע. דערנאָך האָב איך זיך אַוועקגעזעצט, אויף אַ שטיין מיט די פיס אין וואַסער, און געלאָזט דעם שטראָם וואַשן מיינע פיס. איך בין געווען אַזוי פאַרטון, אַז איך האָב גאָרנישט באַמערקט, ווי מיין טעכטערל האָט אויך אויסגעטון אירע שיך און האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבן מיר מיט אירע פיס אין דעם שטראָם.

מיין באַגלייטער האָט מיר דערקלערט:

— איצט, זומער־צייט, זעט דער ירדן אויס ווי אַ קליין טייכל מיט אַ שמאָלינקן שטראָם. איר האָט אים געדאַרפט זען אין רעגן־צייט! ער ווערט פול איבער די ברעגן, ווי הויך זיי זענען. איר שפּילט זיך מיטן ירדן?

וווּ האָב איך געהערט די רייד? יאָ, אין יהושוע שטייט דאָך געשריבן: „דער ירדן איז פול איבער אַלע זיינע ברעגן די אַלע טעג פון שניט־צייט". און באַלד איז מיר אַרויף אַן אַנדער פּסוק אויפן געדאַנק, אַ פּסוק, וואָס האָט לכתחילה נישט געהאַט קיין פאַרבינדונג מיט מיינע געדאַנקען:

— און איך בין מיט מיין שטעקן אַריבערגעגאַנגען דעם ירדן, און איצט בין איך געוואָרן צוויי מחנות. אויף דעם מאַכט רש"י: איך האָב נישט געהאַט נישט קיין זילבער, נישט קיין גאָלד און נישט קיין פי, נאָר מיין שטעקן אַליין, און איצט בין איך געוואָרן צוויי מחנות.

זיצן איצט איך און מיין טעכטערל אויף די ברעגן פון ירדן, און זיינע וואַ־סערן שווענקען אונדזערע פיס. וויפל מאָל זענען יידן אריבערגעגאַנגען דעם ירדן צו גיין אין פרעמדע לענדער, און זענען צוריקגעקומען? האָט אַ יחיד געקראָגן אַ באַפעל צו באַזעצן זיך אין כנען. האָט ער געפאָלגט. זיין משפחה האָט זיך פאַר־מערט און זיבעציק נפשות זענען אויך פרייוויליק אין גלות — קיין מצרים. זע־נען זיי דאָרט אָפּגעווען פיר הונדערט יאָר און צוריקגעקומען ווי אַ פאָלק — צו־ריק אין צוגעזאָגטן לאַנד. באַקומען דאָס לאַנד און געלעבט אינעם איבער זעקס הונדערט יאָר און אַרויסגעטריבן געוואָרן. צוריקגעקומען אַ פּאָר דורות שפּע־טער, געשטאַרקט אין גלויבן פון זיין אויסדערוויילטקייט. לכתחילה געקומען אין לאַנד מיט אַראַמעאיש און אוועק מיט העבּרעאיש. אַרויסגעטריבן געוואָרן, אין ערשטן חורבן, מיט העברעאיש אין מויל, צוריקגעקומען מיט צוויי לשונות — העברעאיש און אַראַמעאיש. אַרויסגעטריבן געוואָרן צום צווייטן מאָל, און דאָס פאָלק האָט ווידער געהאַט צוויי לשונות אין מויל און די אינטעליגענץ — אַ דריטע שפּראַך. איצט נאָך ניינצן הונדערט יאָר איז ווידער דאָס פאָלק צוריק־געקומען. אויף די ברעגן פון ירדן איז ווידער אַ ישוב פון יידן און איך הער דריי שפּראַכן, יידיש, ענגליש און העברעאיש. וואָס פאַר אַ כוח ליגט אין דעם שמאָלן וואַסער, וואָס מען רופט ירדן? וואָס פאַר אַ קראַפט ליגט אין דעם פאַרוואָרלאָזטן שטיקל ערעם לאַנד, וואָס ציט אַלץ דאָס זעלביקע פאָלק צוריק?

— יאָ, ער ווערט פול איבער זיינע ברעגן, ווי הויך זיי זענען. מיטן ירדן שפּילט מען זיך נישט!

מיינע באַקאַנטע האָבן מיך געזוכט און געפונען זיצנדיק מיט די פיס אין דעם פלייצנדיקן שטראָם פון ירדן. זיי האָבן זיך געוויצלט איבער מיין סענטי־מענטאַליטעט:

— אַ ליטוואַק זאָל זיין אַזוי סענטימענטאַל!

ב׳לעבן זיי זענען געווען גערעכט.

מיר זענען לאַנג נישט געווען אין דעם קיבוץ. די באַקוועמלעכקייטן און סאַניטאַרישע באַדינגונגען זענען געווען אַזעלכע אָרעמע, אַז מיר האָבן דאָרטן נישט געקאָנט איבערנעכטיקן מער ווי איין נאַכט. אָבער איך בין געווען זייער צופרידן, וואָס מיר האָבן דעם קיבוץ נישט דורכגעלאָזט.

דעם אָוונט האָב איך פאַרבראַכט מיט אַ יידישן יונגן מאַן פון אַפריקע. ער האָט חתונה געהאַט מיט מיינער אַ באַקאַנטערס אַ טאָכטער, אַ געבוירענע אין אַמעריקע. זי איז אַ גראַדואירטע קראַנקנשוועסטער, וואָס איז געפאָרן קיין יש־

ראַל פֿאַר דער צייט פֿון דער מלחמה. זי האָט זיך באַגעגנט מיט דעם יידישן יונגן מאַן פֿון אַפֿריקע, וואָס האָט געדינט אין דער אַרמיי און פֿאַרנומען גאָר אַ וויכטיקן פּאָסטן דאָרטן, און זיי האָבן חתונה געהאַט. זיי זענען בלויז צייטווייליק אין קיבוץ. דער יונגער מאַן האָט אָרגאַניזירט אַ נייעם קיבוץ פֿון אַ גרופּע, וואָס האָט געקראָגן די הכשרה דאָ אין דעם אַמעריקאַנער קיבוץ. די חברה וועט פֿאַרלאָזן דעם איצטיקן קיבוץ פֿאַר ראש השנה. זיי האָבן שוין דעם באָדן. זיי פּלאַנעווען אַ מושב עובדים, אָבער די ערשטע צייט וועט דער מושב זיין איינגעאָרדנט ווי אַ קיבוץ. ס'איז עקאָנאָמישער.

איך בין געזעסן מיטן יונגן מאַן און גערעדט ביז גאָר שפּעט אין דער נאַכט. ער האָט געקענט ווייניק העברעאיש, יידיש כמעט גאָרנישט, האָבן מיר גערעדט ענגליש. ער האָט ווייניק געוווסט פֿון יידישקייט אַפֿילו איצט. ער קומט פֿון זייער אַ רייכער פֿאַמיליע, האָט געענדיקט אַן אוניווערסיטעט און קיינמאָל נישט געטון קיין פֿיזישע אַרבעט. ער איז אַ הויכער, אַ שיינער, אַן ענערגישער און גאָר אַ גוטער אָרגאַניזאַטאָר. איך האָב זייער געוואָלט דערגרונטעווען פֿאַרוואָס ער איז געקומען קיין ישראל און פֿאַרוואָס ער איז פֿאַרבליבן אין לאַנד. ער קאָן דאָך נעמען זיין פֿרוי און לעבן אַ סך גרינגער אין קעיפּטאַון.

אָט וואָס איך האָב אַרויסגעקראָגן פֿון זיינע רייד:

— זיין יידישקייט האָט אים קיינמאָל נישט באַאומרואיקט. ער איז געקומען אַהער אין צייט פֿון מלחמה, ווייל נאָך דער וועלט־מלחמה האָט ער זיך צו קיין זאַך נישט געקאָנט צופּאַסן. פֿאָרן און קעמפֿן אין מדינת ישראל איז געווען אַ מין קאַפּריז, אַן אַוואַנטורע, אַן אויסוועג צו דער נאָך־מלחמהדיקער אומרואיקייט. ווען ער האָט געזען דאָס לעבן אין לאַנד, האָט ער קיין חשק נישט געהאַט זיך צוריקצוקערן אַהיים. ווען ער האָט באַגעגנט נעמין און מיט איר חתונה געהאַט, האָט ער באַשטימט צו בלייבן דאָ. אים איז איבערהויפּט געפֿעלן געוואָרן די פּיאָנערישקייט און דער גערעכטער איינשטעל אין די קיבוצים. ס'איז אַ רעאַליזירונג און קאָנקרעטיזירונג פֿון דער נעפּלדיקער אַבסטראַקטער עטישער יידישקייט, וועגן וועלכער זיין טאַטע האָט אַלעמאָל גערעדט. בכלל געפֿעלט אים די פּרימיטיוויקייט, פֿרייהייט און ערלעכקייט פֿון היגן לעבן.

יענע נאַכט איז מיר קלאָר געוואָרן, אַז די פֿירערס פֿון די ציוניסטן וואָלטן געקאָנט אַ סך אויפֿטון צווישן דער אַמעריקאַנער יידישער יוגנט, ווען זיי, די פֿירערס, וואָלטן אַפּעלירט צו דער אַמעריקאַנער יידישער יוגנט צו קומען קיין ישראל, כדי צו לעבן אַן עטישן און גערעכטן לעבן. איצט האַלטן זיי אין איין דערציילן דער יידיש אַמעריקאַנער יוגנט, אַז זיי דאַרפֿן אַנטלויפֿן פֿון אַמעריקע, ווייל דער אַנטיסעמיטיזם איז גרויס און וועט נאָך ווערן ערגער. לויט דעם ציור־

ניסטישן קוק זענען יידן אומעטום פרעמדע. אָדער די אַמעריקאַנער יידישע יוגנט פילט זיך נישט פרעמד אין אַמעריקע. זי איז אַן אומרואיקע יוגנט, וואָס זוכט יושר און גערעכטיקייט. זי שטרעבט צו אַ בעסערן און שענערן לעבן, צו אַ מער אידעאַליסטישן לעבן. אַזאַ לעבן קאָן זי גרינג געפינען אין מדינת ישראל. גאָר אַ גרויסע טייל פון יידישער יוגנט וואָלט באַווירקט געוואָרן פון אַן אַגיטאַציע, וואָס וואָלט געשטעלט דעם טראָפּ אויף אידעאַלן.

מיר זענען אויפגעשטאַנען פאַרטאָג, כדי אָפּצופאָרן מיט דעם ערשטן אויטאָבוס. דער עס־צימער איז שוין געווען אָפן. מיר האָבן דאָרטן געטראָפן דעם אַפריקאַנער יונגן מאַן און צוויי יידישע ברוקלינער יונגעלייט. איך קען זייער גוט זייערע עלטערן. זיי זענען גאָר פאַרמעגלעכע יידן. די בחורים זענען געווען אָנגעטון ווי פויערים, גרייט אָפּצופאָרן אין פעלד. זיי האָבן צו מיר גערעדט ענגליש:

— זאָגט זיי דאָרטן אין איסט פלעטבוש, אַז זיי זאָלן אויפהערן רעדן וועגן ציוניזם און קומען אַהער. ווער דאַרף זיי דאָרטן? מיר דאָ קאָנען נוצן יעדן איינעם פון זיי, איבערהויפּט אַ פּאָר גוטע „פּלאָמבערס” און מעכאַניקער. גיט איבער אַ גרוס דעם טאַטן.

מיר האָבן זיך געזעגנט. איך האָב צוגעזאָגט דעם אַפריקאַנער יונגן מאַן צו באַזוכן זיין קיבוץ מושב עובדים נישט שפּעטער ווי אין דריי יאָר אַרום.

מיר זענען אָפּגעפאָרן צוריק קיין רעננה.